

**BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING DEONTOLOGIK
MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MEXANIZMINI
TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

G'afurova Gulbahor

Namangan Davlat Universiteti 1-kurs PhD

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirishning pedagogik asoslari ko'rib chiqilgan. Deontologik madaniyat — bu o'qituvchining kasbiy axloqi, etik qadriyatlari va mas'uliyatli munosabatini ifodalaydi. Ushbu madaniyatni shakllantirishda o'quv dasturlari, maxsus kurslar, aks ettiruvchi mashg'ulotlar va ilmiy-tadqiqot faoliyatlari muhim o'rin tutadi. Maqolada deontologik madaniyatni rivojlantirish uchun samarali ta'lim texnologiyalari va pedagogik usullar kiritish zarurligi ta'kidlangan. Ularning ahamiyati va pedagogik asoslari tahlil etilib, ta'lim jarayonida amaliyotning ahamiyati ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: deontologik madaniyat, kasbiy etika, ingliz tili o'qituvchilari, pedagogik asoslar, ta'lim texnologiyalari axloqiy tamoyillar, o'qituvchilik amaliyoti, kasbiy axloq.

Bugungi kunda ta'lim sohasida yuqori professionalizm, etik me'yorlar va o'qituvchining kasbiy majburiyatlariga sodiqlik har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ingliz tili o'qituvchilari uchun deontologik madaniyat (kasbiy axloq) darajasining yuqori bo'lishi nafaqat o'qituvchining o'ziga, balki o'quvchilarning kelajakdagi yutuqlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mazkur maqolada bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirishning pedagogik asoslari yoritiladi. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatini rivojlantirishning mexanizmini takomillashtirish pedagogik asoslari, bugungi zamonning e'tiqodiy va ma'naviy talablari bilan muhim muddatli

qilinadigan masalalar orasida o'rinni egallaydi. Bu mavzu, ta'lim sohasidagi tadqiqotchilar va mualliflar tomonidan keng ko'lamda o'rganilmoqda. O'zbekistonda ham shu sohada amaliy yondashuvlar va ilmiy izlanishlar joriy etilmoqda. Bunday mavzuni o'rganib chiqish, o'qituvchilar uchun yangi avlodni tarbiyalashdan iborat bo'lgan yangi usul va texnologiyalar yaratishni talab etadi. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirishning pedagogik asoslari haqidagi maqola, bu jarayonni mustahkamlashtirishga yo'l ochadigan strategiyalarni ko'rsatib beradi. Madaniyatni rivojlantirishning olamiy ongiga ega bo'lish uchun ta'lim sifatini yuksaltirish, pedagogik tadqiqotlar amalga oshirilishi kerak. Shuningdek, deontologik prinsiplar bilan amal qiluvchi muhit yaratilishi ham muhim ahamiyatga ega. Deontologik madaniyat ingliz tili o'qituvchilarining amaliy faoliyati ustida asoslangan. Ular, o'quvchilarga bu tilni o'rganishlarini tavsiya qilishadi, lekin muhim bo'lgan narsalarda - jiddiy masalalarda - deontologik prinsiplarga amal qilishadi. Deontologik madaniyat o'qituvchilar uchun huquqiy, etik, ma'naviy qo'llanmalar tizimini ta'minlash va unga rioya etishni talab qiladi. Bu esa, ularning o'quvchilarga etik qiyofalar va salomatlik, adolatli yo'l tutishni o'rgatib borishiga imkon beradi. Jarayonda oshirilayotgan deontologik madaniyat o'qituvchi bilim va tajribasini kengaytirishni, shuningdek, o'quvchilarga etik qarorlar olish va unga rioya etishini o'rgatishni maqsad qiladi. Takomillashtirishning jarayonida deontologik madaniyatni oshirish, o'qituvchilar o'zlarini o'quvchilarning qabul qilishlari hamda ularning o'rganish usullari, faoliyati, o'rganish natijalari va o'zlashtirishlariga ta'lim berishgan pedagogik texnologiya va innovatsiyalarni kengaytirishni ta'minlaydi. Bu esa, o'qituvchilarning amaliy faoliyatlari zarur o'zgarishlarga olib kelishi orqali deontologik madaniyatni tarqatishga yordam beradi. O'qituvchilar uchun etik standartlar va dastlabki prinsiplar o'qitishning deontologik madaniyatini rivojlantirishning mexanizmini takomillashtirishning muhim qismidir. O'qituvchilar etik standartlar va prinsiplar bo'yicha o'zlariga qo'yilgan ma'suliyat va huquqni tushunib, amalga oshirishlari shart. O'qituvchilar uchun eng muhim etik

prinsiplardan biri - ommaviy hurmat, talab qilinadi. O'quvchilarga, o'zaro sheriklarga, va boshqa o'qituvchilarga yoki fakultet fuqarolariga qarshi adolat va hurmat bilan munosib munosabatda bo'lish lozim. Bunday tizim qilish muammoni yechib, ta'lim jarayonini osonlashtiradi va o'quvchi muhitini yanada yaxshilaydi. Boshqaruv, barqarorlik va transparensiyalik o'quvchilar bilan olib borilayotgan muloqotni chuqurlashtirishga yordam beradi. O'qituvchilar o'z o'quvchilariga qarshi mustahkam huquqni himoya qilishi shart. Ular o'quvchilarga qarshi qo'rqituvlarni eslab qolishi, milliy, jinsi yoki diniyatga oid boshqa munosabatlardan saqlanish va unga to'siq bo'lish lozim ekanligini anglatadi. O'yinlar, inqilobiy matnlar yoki o'tishlar o'quvchilarni tashvishga solishi mumkin. O'qituvchilar uchun etik standartlar va prinsiplar bilan tanishish ta'lim muhitini yanada professional darajaga olib chiqishi katta ahamiyatga egadir.

1. Deontologik Madaniyatning Mohiyati va uning Ahamiyati

Deontologik madaniyat bu o'qituvchilarning kasbiy burchlarini anglash, etik me'yorlarga rioya qilish va o'quvchilarga mas'uliyatli munosabatda bo'lishini bildiradi. Bo'lajak o'qituvchilarning deontologik madaniyatini rivojlantirish ularning kasbiy faoliyatida halollik, adolat, hurmat kabi asosiy qadriyatlarni shakllantirishni talab qiladi. Bu esa ta'lim jarayonida faqat bilim berish emas, balki axloqiy mezonlarni ham o'rgatishga yordam beradi.

2. Deontologik Madaniyatni Rivojlantirishning Mexanizmlari

Deontologik madaniyatni shakllantirishda quyidagi asosiy mexanizmlarni ko'rib chiqish mumkin:

- O'qituvchilik etikasi bo'yicha maxsus kurslar tashkil qilish – kasbiy etika va deontologiyani o'rganishga qaratilgan mashg'ulotlar, ma'ruza va seminarlar orqali o'qituvchilarning bilimini boyitish.

- Aks ettiruvchi mashg'ulotlar – muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradigan o'z-o'zini aks ettirish va tahlil qilish mashg'ulotlari.

- Rol o'ynash texnologiyalari – talabalar bilan interaktiv va dramatik mashg'ulotlar o'tkazish orqali deontologik xatti-harakatlarni simulyatsiya qilish.

- Ilmiy-tadqiqot faoliyatlari – bo'lajak o'qituvchilar uchun kasbiy axloqqa oid tadqiqot ishlarini joriy etish orqali bilim va ko'nikmalarni chuqurlashtirish.

3. Mexanizmlarni Takomillashtirishning Pedagogik Asoslari

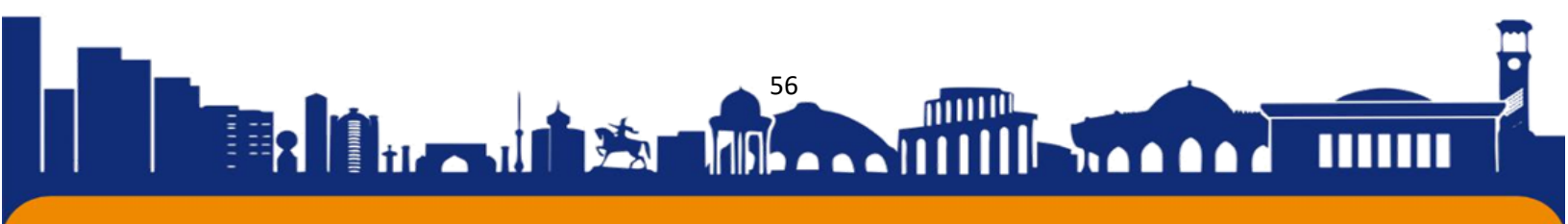
Deontologik madaniyatni shakllantirish uchun quyidagi pedagogik asoslar zarur:

- Ta'lim dasturini moslashtirish – ta'lim dasturlariga kasbiy etika va deontologiyaga oid mavzularni kiritish.

- O'qituvchilik amaliyoti – amaliyot davomida talabalarning o'zlarini real o'qituvchilik vaziyatlarida sinab ko'rishlari.

- Mentorlik va kuzatuv tizimi – mentorlar yordamida kasbiy etika va deontologik xatti-harakatlarni kuzatish va tahlil qilish orqali amaliy tajribani oshirish.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatini rivojlantirishning mexanizmini takomillashtirishning pedagogik asoslari o'quv jarayonida rivojlanish mexanizmlarini amalga oshirishni ta'lim etadi. Bu mexanizmlar, xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshirilishi kerak bo'lgan tashqi monitoring tizimlari, o'qituvchilar bilan hamkorlikda so'nggi yangiliklarga boy etish va xizmat ko'rsatishni takomillashtirishning tashqi va ichki yondashuvlari, tajribali mentorlar ta'limi va o'qituvchi-professiyalararo faoliyatini oshirishni maqsad qiladi. Pedagogik asoslar barcha yangiliklarni qabul qilish, shaxsiy o'zini o'chirishga to'g'ri keladigan kollektiv yaratish, o'qituvchilar orasida o'zaro ishonchi va aloqalarni o'z ichiga olgan muhitni yaratishni ta'minlashni o'z ichiga olgan. Amaliyotda o'qituvchilar o'z tajribalarini oshirishi, ilmiy ma'lumotlarga ega bo'lishi, yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etishni bilishlari lozimdir. Yangi maqolalarni, konferensiyalar, veb-saytlar orqali ma'lumot almashish va o'z bilimlarini boshqa o'qituvchilar bilan baham ko'rish ham pedagogik mexanizmlardir.

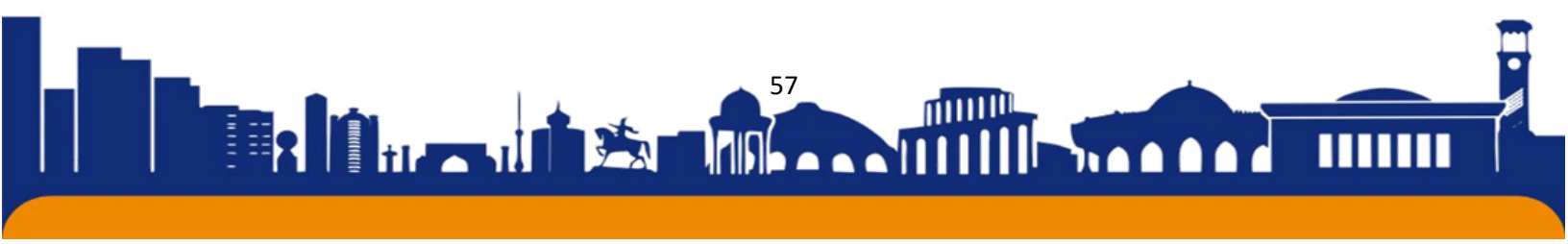

Xulosa

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatini rivojlantirishda samarali ta'lim texnologiyalarini qo'llash zarur. Bu jarayon ta'lim tizimiga deontologik ko'nikmalarni singdirishga, o'qituvchilarni kasbiy axloqiy tamoyillarga amal qilishga o'rgatishga yordam beradi. Shu sababli, deontologik madaniyatni rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishda muhim qadam bo'lib xizmat qiladi. Bo'layotgan ingliz tili o'qituvchilarining deontologik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan mexanizmlar, undan foydalanishning olasiliklari va ularning pedagogik asosiy muammolari muhim bo'lishi zarur. Deontologik madaniyat - etik amaliyotning bosh zaruriyati, shuning uchun bo'layotgan o'qituvchilar o'zining amaliyotida adolat, obro' madaniyat va yaxshi niyatni rivojlantirish uchun kerak bo'lgan mehnatni qo'llab-quvvatlashlari kerak. Buning natijasida, o'qituvchi tilini yaxshi ko'rganligi va o'z faoliyatini mustahkamlashga intilishadi. Bu esa barcha tarixiy-bazaviy o'qitilgan texnologiyalarni qo'llab-quvvatlashni va kuchaytirishni talab qiladi. Bo'lajak o'qituvchilar uchun sa'y, sabr va maqsadlarini aniq belgilama qilinishi muhimdir, chunki ular bilim va ko'nikmalarni olib borayotgan o'quvchilarga mas'uliyat yuklaydi. Bu esa o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida tinimsiz munosabatlarni mustahkamlash, xalq bilan birga mehnat qilishga o'tkazishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aristotel, Nikomax axloqi. – T.: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
2. Veber, M. Kasbiy axloq va zamonaviy jamiyat. – London: Routledge, 2011
3. Dewey, J. *Ta'lim va pedagogika asoslari*. – Nyu-York: Macmillan, 1960.
4. Hasanov, X. Pedagogik metodlar va kasbiy etika. – T.: O'zbekiston Ta'lim Nashriyoti, 2019.
5. Brown, H. D. Ta'lim texnologiyalari va interaktiv o'qitish usullari. – London: Pearson Education, 2007.

6. Ivanov, A. Innovatsion pedagogika va o'qitish texnologiyalari. – Moskva: Uchitel' nashriyoti, 2015.
7. Rodgers, C. Aks ettiruvchi amaliyot va o'qituvchilik faoliyati. – Nyu-York: Cambridge University Press, 1980.
8. Peterson, A., & Bowman, D. O'qituvchilikda refleksiya: amaliy va nazariy yondashuvlar. – Boston: Houghton Mifflin, 2005.
9. Creswell, J. W. Tadqiqot metodologiyasi: Ilmiy maqolalar yozish asoslari. – Los-Anjeles: Sage Publications, 2014.
10. Maxwell, J. A. *Kasbiy tadqiqotlarda sifatli tahlil metodlari*. – London: SAGE, 2013.